

Mirkasım Usmanov, Kazan Şarkiyatçılığı'nın Kaderi (XX. Yüzyıl), Çevirenler: İlyas Kemaloğlu (Kamalov), Janly Myrza Bapaeva, Yeditepe Yayınları, İstanbul-2013

Gülbahar KURTULUŞ*

Rusya'da şarkiyatçılık çalışmaları denildiğinde akla gelen ilk yer şüphesiz Kazan'dır. Kazan gerek jeo-startajik gerek de jeo-politik özellikleriyle Rusya için son derece önemli bir bölgedir. Doğu politikalarının belirlenmesi ve yürütülmesi amacıyla bölge de doğan akademik bir kurum ihtiyacı Çar I. Aleksandr tarafından 1804 yılında Kazan İmparatorluk Üniversitesi açılmasıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Kazan Şarkiyatçılığı'nın Kaderi (XX. Yüzyıl) adlı eser, Kazan Üniversitesi'nde yürütülen şarkiyat çalışmalarını, yaşanan değişimi ve zorlukları XX . yüzyıl zaman dilimi içerisinde ele almaktadır. Eserin tanıtımını yapmadan evvel Kazan Şarkiyatçılığı denilince akla gelen isimlerden biri olan Mirkasım Abdulhatoviç Usmanov hakkında kısa bir bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Mirkasım Abdulhatoviç Usmanov, 31 Mayıs 1934'te Batı

Çin'deki Kulca şehrinde Tatar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1958'de Kazan'a gelen Mirkasım Abdulhatoviç Usmanov, Kazan Üniversitesi'nde Tarih-Filoloji Fakültesi Tatar Filolojisi Bölümü'nde eğitim görmeye başlamıştır. 1964-1967 yılları arasında yüksek lisans yapmış, 1967'de Tarih-Filoloji Fakültesinde ders vermeye başlamıştır. Usmanov, 1982-1989 yılları arasında profesör unvanıyla görevini sürdürmüştür, Rusya'da bir ilk olan Tatar Tarih Bölümü'nün kuruculuğunu yapmıştır.

Usmanov'un başarıları ve çalışmaları uluslararası mecrada da ses getirmiş, bir çok ülke de (Polonya, Macaristan, Türkiye, ABD, Almanya) sempozyum ve konferansa katılmış, Şarkiyatçılık kongrelerinin düzenlenmesinde görev almıştır. 1997'de Rusya İlimler Akademisi Şarkiyatçılar Cemiyeti 'nin başkanı seçilmiştir. 2005'de "Kazan Şehrinin Onur Vatandaşı", 2012 yılında ise Tataristan Cumhuriyeti ödülüne layık görülmüştür. 11 Ekim 2010 yılında vefat eden Mirkasım Usmanov'un, Tatar Tarihi ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar ve derlemeler pek çok bilim adamına yol göstermiş, Tatar ulusunun tarihi ve kültürel kimliğini öğrenmesi ve muhafaza etmesine katkı sağlamıştır. Bu çok değerli Tatar tarihçisi ve filoloğu olan bilim insanı Kazan' da ki şarkiyatçılık çalışmalarını inceleyen bir makale yazma ihtiyacı duymuş ve Kazan Şarkiyatçılığı'nın Kaderi (XX. Yüzyıl) adlı eser ortaya çıkmıştır. Eserin oluşumunda Sovyet ve Rus Şarkiyatçılığı tarihi ile ilgilenen Batılı bilim adamlarının Usmanov'a yapmış olduklarını teklifin de rolü vardır. 2009 yılında kaleme

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi, TDAE, Türk Tarihi ABD.

aldığı bu makalenin, 2010'da Rusçası, 2011'de ise İngilizcesi yayımlanmıştır. Türkiye'de Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov) ile yapılan görüşmeler sonucunda tercümesi gerçekleştirilen eser 2013 yılında yayımlanmıştır. Kazan Şarkiyatçılığı'nın Kaderi (XX. Yüzyıl) adlı eser, SSCB dönemi Kazan'da yürütülen Şarkiyatçılık çalışmalarının değerlendirilmesi, yaşanan sorunların tespiti ve siyasi konjonktürlerin yürütülen faaliyetler üzerindeki etkisini kısaca özetleyen önemli bir eser olup, 10 bölümden oluşmakta ve toplam 119 sayfadır.

Kazan Federal Üniversitesi Tarih Enstitüsü Profesörü Diliara Mirkasimovna Usmanova'nın yapmış olduğu Takdim (s. 7-17) kısmı ile başlamaktadır. Bu kısımda yazarın kısa bir bibliyografyasına yer verilmiş ve Kazan Üniversitesi'nde görev aldığı yıllarda yapmış olduğu çalışmalardan bahsedilmiştir.

"Takdim" bölümünün ardından, Yazar'ın kaleme aldığı "Önsöz" (s. 19-27) de Kazan Üniversitesi'nin kuruluş yılı olan 1804'den beri kaydettiği aşamalar, Şarkiyatçılık çalışmalarının başlangıcı ve karşılaştığı sorunlar, öne çıkan bazı Tatar bilim insanları ve eserlerine kısaca değinilmektedir.

Eserde; "Deneme ve İşkence Devri" başlığı altında ele alınan I. bölüm (s. 28-38) de; 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde, SSCB yönetiminin Rus ve Slav olmayan halklara karşı uyguladığı politikalara maruz kalan Tatar milli kadrolarının karşılaştığı baskı, tutuklama ve idamlara yer verilmektedir.

"Değişime Doğru Çekingen Adımlar" olarak adlandırılan II. bölüm (s. 39-50) de; Stalin'in ölümünün ardından, Gorbaçov'un önderliğinde yaşanan Perestroyka(Yeniden Yapılanma) döneminin, Şarkiyatçılık çalışmaları üzerindeki etkisi anlatılmaktadır.

"Gerçek Değişimler" adlı III. Başlık altında ele alınan bölüm (s. 51-67) de ise; Sovyet Döneminin son zamanlarında yaşanan siyasi değişimlerin akademik alanda yansımalarını konu almıştır. Bu dönem de Şarkiyatçılık alanında yapılan ciddi atılımlar sonuç vermeye başlamıştır. 1988 yılında kurulan İlimi Arkeografik Araştırma Laboratuvarı, Tatar tarihi çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

"Birlikte Hareket Ederken" olarak adlandırılan IV.bölüm (s. 69-78) de; Kazan'da birçok akademik kurum faaliyete geçmiştir. Tataristan Cumhuriyet Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü, Rusya İslâm Üniversitesi'nin açılmasıyla Şarkiyatçılık çalışmaları hız kazanmıştır. 2006 yılında Altın Orda Medeniyeti Araştırmaları Merkezi, 2007 yılında ise İran Araştırmaları Merkezi açıldı. Kazan'da faaliyet gösteren diğer kurumlar ise; Tataristan Cumhuriyeti Milli Müzesi, Kazan Kültür ve Sanat Üniversitesi, Tataristan Beşerî ve Eğitim Bilimleri Üniversitesi'dir. Bunların dışında Tatarca eserler yayımlayan yayınevleri ve vakıflar kurulmuştur. Şarkiyatçılık çalışmaları için en önemli iki kurum; Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Şihâbeddin Mercanî Tarih Enstitüsü Toplumsal Düşünce ve İslâm Araştırma Bölümü ile Rusya İslâm Üniversitesi'dir.

"Hedefe Yaklaşıırken" (s. 79-88) bölümü ile Yeniden Yapılanma dönemi ile Rusya'da Şarkiyatçılık çalışmalarına hak edilen öneminin verilmesine rağmen halen devam eden sıkıntılarının varlığından bahsedilir. Yazar'ın akademisyenlik yaptığı dönemde karşılaştığı baskılar örnekler ile anlatılmıştır. 1986 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından X. Türk Tarih Kongresi'ne davet edilmesine rağmen SSCB Yüksek Eğitim Bakanlığı bu kongreye katılmasına izin vermemiştir.

Eserin son kısmı olan; "Sonuç Notları" (s. 89-94) kısmın da SSCB öncesi ve sonrası Kazan'da yapılan Şarkiyatçılık çalışmalarının karşılaştığı sorunlar, değişim ve gelişmenin ne denli mühim ve gerekli olduğu vurgulanmış olup Kazan'da ki genç Şarkiyatçılara ümit dolu bir sesleniş ile sonlandırılmaktadır.

Kaynakça (s. 95-113) ve dizin (s. 115-119) bölümlerin de makalenin yazımın da kullanılan kaynakların ne denli zengin olduğunu görmekteyiz. Mirkasım Usmanov, Kazan Şarkiyatçılığı'na dair bu eseri kaleme alarak şarkiyatçılığa ilgi duyan kişilerin Kazan'da yürütülen faaliyetleri öğrenmesi adına son derece başarılı bir makale sunmuş ve okuyucu da merak ve araştırma hissiyatı yaratmayı başarmıştır.